

Inštitucionálne ukotvenie regionálnej politiky Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky

Každý štát si určuje prioritné ciele, riadi a koordinuje rozvojové programy a sám zodpovedá za ich výsledky. Z členstva v Európskej únii vyplýva pre štáty povinnosť zamerať sa na plnenie spoločných cieľov, povinností, záväzkov a tiež možnosť využívať ekonomické výhody, ktoré sú uvedené v zmluvách a iných strategických dokumentoch EÚ, preberaných na štátnej úrovni. Tento príspevok ponúka stručný prehľad dokumentov na základe ktorých je možné aktívne napĺňať ciele regionálnej politiky stanovené na najvyššej európskej úrovni.

The objective priorities and the development programs are managed, coordinated by each state as well they are responsible for their results. The obligation to focus on the common objectives, responsibilities, obligations and also the benefits from the economic advantages that are included in contracts and other strategic documents, taking over at the state level of membership in the European Union. This article provides a brief preview of the documents on which it is possible to actively pursue the objectives of regional policy set at the highest European level.

1 ÚVOD

Najväčšou výzvou pre Európsku úniu naďalej zostáva schopnosť dokázať pružne reagovať na zmeny spoločnosti, prispôbiť sa vývoju svetovej ekonomiky, ale aj dokázať odhadnúť hĺbku problémov členských štátov a nastaviť adekvátne podmienky na ich riešenie. Všetky štáty, ktoré súhlasia s členstvom v EÚ musia rešpektovať prístupové podmienky. Štáty vstupovali do tejto štruktúry s určitým očakávaním, nakoľko toto spoločenstvo deklarovalo viaceré ekonomické, politické, sociálne a kultúrne ciele, prítlačivé a dôležité pre ďalší rozvoj členských štátov alebo nových záujemcov o členstvo. Tieto zámery sa realizujú pomocou finančných nástrojov, ktoré predstavujú európske fondy. Je to jedna najväčších ekonomických výhod, ktorou členské štáty disponujú.

Na pomoc členským štátom vytvorila EÚ rôzne spoločné politiky, v ktorých sú zadefinované oblasti podporované na európskej úrovni. V tomto príspevku analyzujem formou prehľadovej štúdie základné aspekty fungovania spoločnej regionálnej politiky na príklade Slovenskej republiky. Ďalej vymedzujem jej inštitucionálny rámec, nakoľko patrí medzi najdôležitejšie oblasti, ktorým sa

Európska únia a aj členské štáty venujú. Pri aplikácii cieľov a programov EÚ zohrávajú dôležitú úlohu štátne, regionálne a lokálne štruktúry členských štátov, ktoré sú ďalej zodpovedné za implementáciu konkrétnych krokov.

2 ZÁKLADNÉ MEDZIINŠTITUCIONÁLNE VZŤAHY EÚ

Myšlienka integrácie Európy do jedného celku začala po druhej svetovej vojne v 50. rokoch 20. storočia, kedy najdôležitejším cieľom bolo zachovanie mieru v Európe. Spočiatku išlo najmä o ekonomickú integráciu, až neskôr sa spoločné plány preniesli aj do iných oblastí. V súčasnosti sú ciele EÚ oveľa širšie a sú uvedené v Zmluve o Európskej únii, podpísanej 13.12. 2007.

V spoločných ustanoveniach tejto zmluvy sú spomenuté najvyššie hodnoty a ideologické ciele Európske únie. „*Táto zmluva predstavuje novú etapu v procese utvárania čoraz užšieho spojenectva medzi národmi Európy, v ktorom sa prijímajú rozhodnutia čo najotvorenejšie a čo najbližšie k občanovi.*“ (Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únii, 2012), Hovorí aj to, že: „*Únia je založená na hodnotách úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Tieto hodnoty sú spoločné členským štátom v spoločnosti, v ktorej prevláda pluralizmus nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť medzi ženami a mužmi.*“ (Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únii, 2012)

V článku 3 Zmluvy o EÚ sa uvádzajú ciele, ktoré sa dajú tematicky rozdeliť nasledovne:

- ekonomické ciele: vytváranie vnútorného trhu, hospodárskej a menovej únie, zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja Európy založeného na vyváženom hospodárskom raste a cenovej stabilite, zabezpečenie vysokej úrovne ochrany životného prostredia, vytváranie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc s voľným pohybom osôb a vytváranie priestoru pre sociálne trhové hospodárstvo s vysokou konkurenciou - schopnosťou a vedecko-technického pokrokom,
- sociálne ciele: boj proti sociálnemu vylúčeniu, diskriminácii na základe pohlavia, rasy alebo etnického pôvodu, náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie, podpora zamestnanosti a vzdelávania, podporovanie sociálnej spravodlivosti, rovnosti medzi ženami a mužmi, solidarity medzi generáciami a ochrany práv dieťaťa, podporovanie hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti a solidarity medzi členskými štátmi,
- kultúrne ciele: rešpektovanie kultúrnej a jazykovej rozmanitosti, zachovanie a zveľaďovanie európskeho kultúrneho dedičstva,
- politické ciele: definovanie základných hodnôt a demokratických zásad EÚ, vytvorenie občianstva EÚ a určenie cieľov vonkajšej činnosti. (Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únii, 2012)

Na európskej úrovni sa vytvorili príslušné inštitúcie, na ktoré sa presunuli určité kompetencie členských štátov v rôznych oblastiach. Existuje sedem inštitúcií EÚ: Európsky parlament, Európska rada, Rada Európskej únie, Európska komisia, Európsky súdny dvor, Dvor audítorov a Európska centrálna banka. V súčasnosti sledujeme ako členské štáty závisia od európskych inštitúcií, respektíve od rozhodnutí z centrálnych orgánov. Kompetencie medzi EÚ a členskými štátmi sú presne vymedzené. V článkoch 2 až 6 Zmluvy o fungovaní EÚ sú bližšie vymedzené právomoci únie. Medzi výlučné právomoci EÚ patrí oblasť colnej únie, ustanovenie pravidiel hospodárskej súťaže potrebných na fungovanie vnútorného trhu, menová politika pre členské štáty, ktorých menou je euro, ochrana morských biologických zdrojov v rámci spoločnej politiky rybného hospodárstva a spoločná obchodná politika.

Medzi ďalšie zdieľané právomoci, kde EÚ vykonáva právomoc spoločne s členskými štátmi je podľa článku 4, ods. 2 vnútorný trh, sociálna politika, hospodárska, sociálna a územná súdržnosť, poľnohospodárstvo a rybné hospodárstvo s výnimkou ochrany morských biologických zdrojov, životné prostredie, ochrana spotrebiteľa, doprava, transeurópske siete, energetika, priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, spoločné otázky bezpečnosti v záležitostiach verejného zdravia.

Koordináčne právomoci, kde má EÚ len podporné aktivity sú napríklad ochrana a zlepšovanie zdravia ľudí, priemysel, kultúra, cestovný ruch, vzdelávanie, mládež a šport, civilná ochrana a administratívna spolupráca. (Siman – Slašťan, 2012)

V tejto súvislosti sa hovorí aj o dobrovoľnom prenesení časti štátnej suverenity na nadnárodnú úroveň. Ústava SR uvádza v I. hlave, čl. 7, že: *Slovenská republika môže medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo na základe takej zmluvy preniesť výkon časti svojich práv na Európske spoločenstvá a Európsku úniu. Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Prevzatie právne záväzných aktov, ktoré vyžadujú implementáciu, sa vykoná zákonom alebo nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.* (Ústava Slovenskej republiky, 1992)

Politika EÚ sa riadi dvomi základnými princípmi. Princípom subsidiarity a princípom proporcionality. Princíp subsidiarity podľa Zmluvy o EÚ čl. 5, ods. 3 znamená, že: *„Únia koná v oblastiach, ktoré nepatria do jej výlučnej právomoci, len v takom rozsahu a vtedy, ak ciele zamýšľané touto činnosťou nemôžu členské štáty uspokojivo dosiahnuť na ústrednej úrovni alebo na regionálnej a miestnej úrovni, ale z dôvodu rozsahu alebo účinkov navrhovanej činnosti ich možno lepšie dosiahnuť na úrovni únie.“* (Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únii, 2012) Podľa zásady proporcionality v čl. 5., ods. 4 *„neprekračuje obsah a formu činnosti únie rámec toho, čo je nevyhnutné na dosiahnutie cieľov zmlúv.“* (Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únii, 2012)

Ako bolo spomenuté vyššie, týmto spôsobom sa vytvorila povinnosť členských štátov prebrať legislatívu EÚ do svojich právnych systémov. V politickom systéme Európskej únie funguje princíp viacúrovňového riadenia. Hlavné postavenie

je napriek tomu stále pripisované štátu, reprezentujúcemu sociálne a územne (teritoriálne) definované skupiny, ktoré v ňom existujú. Ale do rozhodovacieho procesu zasahujú aj regionálni alebo miestni predstavitelia. (Kratochvíl, 2008, s. 150) Čiže vládnutie a rozhodovanie prebieha na úrovni európskej, štátnej, regionálnej a okrem toho aj na úrovni najnižšej – lokálnej (samosprávy zohrávajú dôležitú úlohu pri naplňaní európskych a národných cieľov).

Zástupcovia do európskych inštitúcií sú delegovaní jednotlivými členskými štátmi. Legislatívny trojuholník tvoria orgány Európska komisia, Rada Európskej únie a Európsky parlament. Podieľajú sa na rozhodovaní a tvorení rôznych politík EÚ a zabezpečujú spôsob a podmienky realizácie na štátnej úrovni.

Európska komisia predstavuje hlavný výkonný orgán EÚ, stelesňuje nadnárodný princíp a považuje sa za motor európskej integrácie. Zastupuje a presadzuje záujmy EÚ ako celku, riadi spoločné politiky, zostavuje rozpočet a spravuje administratívu. Má právo navrhovať legislatívu, ktorú predkladá na schválenie Parlamentu a Rade EÚ. Okrem iného prijímajú aj regulačné opatrenia pre plnenie zmlúv, ktoré sa zavádzajú do rôznych politík. Robí dohľad nad štrukturálnymi fondmi a Kohéznym fondom.

Rada Európskej únie sa nazýva aj rada ministrov, je najvyšším právnym a rozhodovacím orgánom. Prezentuje záujmy vlád jednotlivých členských štátov, koordinuje hospodárske politiky. Prijíma legislatívne návrhy, ktoré predkladá komisia, rozhoduje v otázkach rozpočtu. (Fiala – Pitrová, 2009, s. 225) Stretnutia Rady sa pravidelne konajú na úrovni ministrov členských štátov v rôznych oblastiach (napríklad: Rada pre poľnohospodárstvo a rybné hospodárstvo, životné prostredie, zahraničné veci, hospodárske a finančné záležitosti...). To, ktorý minister sa na zasadnutiach zúčastní, závisí od problematiky, ktorá je na programe rokovania. Cieľom je spoločná dohoda v súlade s rozličnými záujmami členských krajín. Ide o prijatie kompromisu pre členskú krajinu a aj pre Európsku úniu ako celok.

Európsky parlament zastupuje občanov EÚ, disponuje kontrolnou právomocou voči Európskej komisii, ktorej môže vysloviť nedôveru, podieľa sa na rozpočtovom riadení, má právo navrhnúť zmeny, ale aj odmietnuť rozpočet ako celok. Spolu s Radou EÚ je Európsky parlament základnou legislatívnou inštitúciou, ktorá schvaľuje zákony EÚ, ktoré sa ďalej implementujú do zákonov členských krajín. (Fiala – Pitrová, 2009) Rozhoduje o právnych aktoch, smerniciach a nariadeniach EÚ, ktoré ovplyvňujú život občanov v členských krajinách.

Tieto tri inštitúcie nedokážu samé rozhodovať o tom, čo je pre členské štáty najlepšie. Boli zriadené poradné a konzultačné orgány, ktorých členovia sú odborníci v rôznych oblastiach a dokážu pripomienkovať legislatívne návrhy Komisie. Ako poradné výbory slúžia Výbor regiónov a Hospodársky a sociálny výbor. Okrem toho treba podotknúť, že sa asi tri štvrtiny právnych predpisov EÚ uplatňuje na miestnej a regionálnej úrovni. Hlavnou úlohou Výboru regiónov je tlmočiť názory miestnych a regionálnych orgánov v súvislosti s predpismi Únie. Do legislatívnej činnosti sa výbor zapája už od počiatočného štádia. Členovia výboru vyslovujú svoj názor na jednotlivé politiky EÚ, skúmajú predložené návrhy. Výkon členstva je podmienený výkonom funkcie v regionálnych a miestnych samosprávnych štruktúrach (môžu to byť predstavitelia vyšších územných celkov, členovia regionálnych zastupiteľstiev,

primátori veľkých miest,...) Konzultácie s výborom sú povinné v nasledujúcich oblastiach: územná súdržnosť, hospodárska a sociálna politika, životné prostredie, klimatické zmeny. (Fiala – Pitrová, 2009).

Európsky hospodársky a sociálny výbor predstavuje most medzi inštitúciami EÚ a občianskou spoločnosťou. Jeho členovia sú predstaviteľmi rôznych hospodárskych a sociálnych oblastí občianskej spoločnosti: zástupcovia výrobcov, poľnohospodárov, mimovládnych organizácií, zamestnanci, živnostníci. Svoje názory obhajujú v politických diskusiách s Komisiou, Radou a Parlamentom. (Fiala – Pitrová, 2010, s. 367 – 368) Oblasti pôsobnosti výboru sú napríklad: vnútorný trh, ochrana spotrebiteľa, vzdelávanie, regionálny rozvoj, poľnohospodárstvo. Inštitúcie EÚ sú povinné konzultovať návrhy noriem pred ich prijatím a výbor k nim vydáva svoje stanoviská. Členov výboru menujú vlády členských štátov.

Finančné prostriedky z európskych fondov sú dostupné všetkým členským štátom. Množstvo pridelených finančných prostriedkov závisí od rozvinutosti regiónu a od oblasti, do ktorej sú peniaze čerpané. Na dosiahnutie cieľov je potrebné disponovať finančnými prostriedkami. Povinnosťou každého členského štátu je prispievať určitou sumou do spoločného rozpočtu. Medzi ďalšie príjmy Európskej únie patria aj dovozné clá na výrobky z krajín mimo EÚ a pokuty od podnikov za neplnenie pravidiel EÚ. Krajiny EÚ sa dohadujú na objeme rozpočtu a jeho príjmovej stránke na niekoľko rokov dopredu. Na napĺňanie cieľov regionálnej politiky členských štátov, sú zriadené finančné fondy, z ktorých môžu čerpať za určitých podmienok peniaze na svoj rozvoj. Patria sem Európsky fond regionálneho rozvoja, Európsky sociálny fond (štrukturálne fondy) a Kohézny fond. Peniaze sa z týchto fondov čerpajú na základe vypracovaných a schválených projektov. Každý fond má špecifické oblasti podpory.

Európsky sociálny fond sa zameriava na investície do ľudských zdrojov, pomáha rozvíjať zamestnanosť, podnikanie a podporuje pracovné príležitosti a rekvalifikáciu pracovných síl v menej rozvinutých oblastiach, pomáha tiež riešiť situáciu nezamestnanosti mládeže.

Európsky fond regionálneho rozvoja má za cieľ podporovať projekty, ktoré znižujú rozdiely medzi jednotlivými regiónmi. Podporujú zvyšovanie životnej úrovne a hospodársku a sociálnu súdržnosť regiónov. Sú to oblasti ako napríklad inovácie a výskum, digitálna agenda, podpora malých a stredných podnikov.

Európsky kohézny fond financuje veľké projekty v oblasti ekológie a dopravnej infraštruktúry. Tým upevňuje súdržnosť a solidaritu v rámci EÚ. Primárne sa týka oblastí, kde DPH na obyvateľa je menšie ako 90 % priemeru EÚ.

3 ŠTRUKTÚRA REGIONÁLNEJ POLITIKY EÚ NA ÚROVNI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Regionálna politika je jednou z najdôležitejších politík EÚ a na jej ciele sa vyčleňuje až tretina celkového rozpočtu EÚ. Vytvorenie spoločnej regionálnej politiky ovplyvnil ekonomický rozmach po druhej svetovej vojne, ktorý priniesol aj vynárajúce sa disparity v rozvoji regiónov. Postupné prehlbovanie problémov zaostalých, menej rozvinutých, nerozvinutých regiónov a periférnych oblastí

vyvolali potrebu aktívnej spolupráce štátu na fungovaní regiónov prostredníctvom vhodnej regionálnej politiky. Svoje dôležité postavenie nadobudla regionálna politika najmä pri rozširovaní Európskej únie o nových členov. Ide predovšetkým o rozšírenie v roku 2004, kedy vstúpilo do EÚ desať nových členských krajín, vrátane Slovenskej republiky.

V literatúre a dokumentoch sa v súčasnosti môžeme stretnúť aj s pomenovaniami ako politika hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti alebo sa používa pojem kohézna politika. Tak ako v každom z členských štátov, aj na úrovni EÚ je hlavným cieľom regionálnej politiky snaha vyrovnávať regionálne rozdiely a zvyšovať konkurencieschopnosť jednotlivých regiónov Európskej únie. Zámerom EÚ je vytvoriť jeden hospodársky stabilný a fungujúci zväzok štátov, preto je veľmi dôležité, aby sa vytvorili podmienky na rovnomerný rozvoj územia členských štátov. Jedným zo spôsobov ako to dosiahnuť, je zlepšenie ekonomického vývoja každej jednotlivej členskej krajiny. Vo svojej podstate predstavuje aktívnu činnosť zameranú na riadenie procesov ekonomického rozvoja v regiónoch. (Rýsová, 2009)

Princípy, ktorými sa uplatňuje regionálna politika EÚ sformuloval Stejskal a Kovarník nasledovne:

- princíp solidarity – ekonomicky vyspelejšie krajiny podporujú menej vyspelé krajiny príspevkami do spoločného rozpočtu,
- princíp subsidiarity – realizácia jednotlivých cieľov na čo najnižšej úrovni,
- princíp koncentrácie – finančné prostriedky smerujú do regiónov, ktoré majú najväčšie problémy a kde je pravdepodobné, že budú čo najužitočnejšie využité vzhľadom na dopredu vymedzené ciele,
- princíp partnerstva – spolupráca všetkých orgánov na všetkých úrovniach, ktoré rozhodujú o finančnej pomoci zo štrukturálnych fondov,
- princíp programovania – pomoc z fondov je poskytovaná na základe viacročných a viacodborových programov, ich spracovaním sú poverené vlády jednotlivých členských štátov,
- princíp adicionality – prostriedky z rozpočtu EÚ majú len doplnkový charakter, výdavky členských štátov sa nesmú znižovať,
- princíp monitorovania a vyhodnocovania – ide o priebežne sledovanie a vyhodnocovanie opatrní a efektivity vynakladaných prostriedkov; pred schválením projektu sa hodnotí predpokladaný dopad projektu realizácia projektu a jeho skutočný prínos. (Stejskal – Kovarník, 2009)

Pojem región možno vnímať z geografického, ale aj administratívno-správneho hľadiska. V súvislosti s rôznymi charakteristikami, vlastnosťami, funkciami a štruktúrami regiónov je zložitá nájsť definíciu, ktorá by zahrňovala všetky tieto poznatky. Z pohľadu Európskej únie sa vníma tak, že prechádza špecifickými procesmi hierarchizácie, decentralizácie a regionalizácie, ktoré sú založené na prístupe top-down (zhora dolu). (Cabada a kol., 2009) *Región v národnostátnom kontexte združuje všetky priestorové javy, ktoré nemôžu byť pričlenené ani ku komunálnej, ani k centrálnej úrovni.* (Miškovičová, 2005, s. 2) Je to územie s definovanými prvkami, v ktorom existuje špecifická funkčná a súvislá infraštruktúra a presadzuje sa spoločný záujem na rozvoji regiónu a na rozvoji životných podmienok.

(Skokan in Stejskal, Kovarník, 2009) Predstavuje určitý sociálny, hospodársky alebo politický územne vyčlenený systém – štruktúrovaný celok. Tieto štruktúry môžu byť politické, ekonomické a kultúrno-historické. V súčasnosti sa pri definovaní pojmu región dostáva do popredia najmä charakteristika daného územia, ktorá je vyčlenená za účelom politického a územno-správneho spravovania územia. Vytvára priestor pre občiansku participáciu, na tej úrovni, na ktorej dochádza k realizácii správy vecí verejných. (Rýsová, 2009) Región vo význame územných jednotiek má aj svoje vlastnosti, ako napríklad: ekonomická rozvinutosť, obyvateľstvo, prírodné bohatstvo. Podľa Zákona o podpore regionálneho rozvoja č. 539/2008 Z. z. v znení neskorších predpisov je región územne vymedzený priestor na tvorbu a uskutočňovanie regionálnej a štrukturálnej politiky na úrovni druhého alebo tretieho stupňa podľa klasifikácie štatistických územných jednotiek. (Zákon o podpore regionálneho rozvoja č. 539/2008, 2008) V tomto prípade pojem región zohráva dôležitú úlohu. „*Praktická implementácia legislatívy EÚ je v mnohých oblastiach závislá na ochote a pripravenosti regiónov ju vykonávať.*“ (Kratochvíl, 2008, s. 18)

Štátna úroveň

Zapracovanie cieľov EÚ záleží od systému ich usmerňovania na národnej úrovni. Tu sa prijímajú, spracovávajú a konkretizujú nariadenia a stratégie, ktoré sú realizované spoločne s EÚ. Slovenská republika zostavuje plán čerpania finančných prostriedkov z európskych fondov. Vopred prebiehajú rokovania s Európskou komisiou o operačných programoch a o výške finančných prostriedkov vyčlenených na príslušné programy. Tie sa dopĺňajú príspevkami zo štátneho rozpočtu. Takéto plánovanie sa robí na sedemročné obdobie. Dokument, ktorý sa vypracuje v súvislosti s týmito podmienkami sa nazýva Národný strategický referenčný rámec SR. Prvýkrát bol vypracovaný za obdobie rokov 2007-2013. Vláda ho schválila 6. decembra 2006 a Európska komisia dňa 17. augusta 2007. Bolo to prvýkrát, čo mohlo Slovensko využívať zdroje z fondov EÚ. V súčasnosti začalo ďalšie programovacie obdobie 2014 – 2020. Zatiaľ nie sú stanovené konkrétne podmienky pre všetky jednotlivé operačné programy. Tieto dokumenty taktiež nadväzujú na Stratégiu Európa 2020, ktorá je na národnej úrovni zapracovaná sa do Stratégie Európa 2020 pre SR. Komisia vo svojom návrhu rozhodla, že politika súdržnosti by mala zostať základným prvkom ďalšieho finančného balíka a zdôraznila jej kľúčovú úlohu v realizácii stratégie Európa 2020. Stratégia je zahrnutá aj v Národnom programe reforiem Slovenskej Republiky 2014.

Na štátnej úrovni sú za čerpanie finančných prostriedkov a koordináciu týchto cieľov zodpovedné príslušné ministerstvá. Majú v kompetencii zakladať ďalšie orgány, inštitúcie, pracoviská na výkon a na zabezpečenia všetkých činností v súvislosti s plánovaním projektov, ich realizáciou a kontrolou. Základné princípy, ciele a podmienky sú ustanovené v Zákone o podpore regionálneho rozvoja č. 539/2008 Z. z. v znení neskorších predpisov, kde sa ďalej upravuje pôsobnosť orgánov štátnej správy, vyšších územných celkov, obcí a ďalších subjektov územnej spolupráce, koordináciu a realizáciu regionálneho rozvoja. (Zákon o podpore regionálneho rozvoja 539/2008, 2008)

Samosprávne kraje

Problematika regionálnej politiky je prepojená s otázkou regionálneho rozvoja. Túto politiku v SR realizujú zástupcovia štátnych správ a samospráv. Vypracovávajú rôzne programy, projekty na čerpanie štrukturálnych fondov. Vláda schvaľuje rôzne dokumenty rozvoja regiónov, plánovacie dokumenty v oblasti regionálnej politiky, rámcové podmienky regionálneho rozvoja. Treba poznamenať, že práve regionálne a miestne samosprávy v súvislosti s procesom decentralizácie verejnej správy majú mnohé kompetencie v oblasti zabezpečenia regionálneho rastu a rozvoja. Práve na nižších hierarchických úrovniach dochádza k praktickej implementácii konkrétnej rozvojovej stratégie v určitom regionálnom prostredí. (Rýsová, 2009)

V oblasti regionálneho rozvoja samosprávny kraj spolupracuje s príslušnými ministerstvami (najmä MVRR, MP SR) a koordinuje aktivity na území kraja. Pripravuje kraj na čerpanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ, riadi prípravu projektov zameraných na modernizáciu, rekonštrukciu zariadení a zvýšenie kvality poskytovaných služieb v rámci školskej, zdravotnej, sociálnej a kultúrnej infraštruktúry v kraji. Často sú tieto odbory integrované aj s cestovným ruchom a územným plánovaním. Vznikajú odbory regionálneho rozvoja pri úradoch samosprávnych krajov a komisie zastupiteľstva samosprávneho kraja. (Regionálna politika v SR, 2010)

Obec

Čo sa týka zabezpečenia rozvoja jednotlivých obcí, musia byť aj na lokálnej úrovni vypracované dokumenty, na základe ktorých sa následne realizujú konkrétne kroky. Obce vypracovávajú program hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Takto obec plní jeden zo základných princípov regionálnej politiky (konkrétne princíp programovania). Tento program dáva odpoveď na otázku regionálneho rozvoja v obciach alebo mestách. Nasledovný postup tvorenia tohto dokumentu si zadefinujeme na príklade Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Nové Sady (okres Nitra).

Priamo v tomto dokumente obce Nové Sady je naznačené na aké všetky podklady a dokumenty musí tento program nadviazať, aby bol plán vypracovávateľný. Sú to: Národný strategický referenčný rámec 2007 – 2013, Regionálny operačný program, Program rozvoja Nitrianskeho samosprávneho kraja 2003 – 2013, Rozvojový plán NUTS II Západné Slovensko 2007 – 2013, Existujúce koncepčné materiály obce, námety od občanov získané z dotazníkového prieskumu, Výsledky auditu zdrojov Občianskeho združenia Mikroregión RADOŠINKA. Ďalej sa k tomu môžu priradiť aj štatistické informácie, správy, hodnotenia z nasledovných organizácií: Štatistický úrad SR, Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny SR, Obecný úrad Nové Sady. Tu je vidieť, že je potreba získať, spracovať a vyhodnotiť množstvo informácií.

Zadefinované sú tu spôsoby financovania cieľov stanovených v programe, napríklad: prostriedky štátneho rozpočtu, prostriedky štátnych fondov, prostriedky rozpočtu Nitrianskeho samosprávneho kraja, prostriedky rozpočtu obce Nové Sady,

prostriedky fyzických osôb, prostriedky iných právnických osôb, úvery, príspevky medzinárodných organizácií. Doplnkovým zdrojom zabezpečenia finančnej podpory regionálneho rozvoja môžu byť prostriedky z fondov Európskej únie.

Pri programoch rozvoja obce sa môžeme stretnúť s tým, že aj obce sú zaeľované do rôznych skupín podľa ich stupňa rozvoja, konkrétne Nové Sady sú začlenené v tzv. kohéznom póle rastu. Obce, ktoré sú zaradené do kohézneho pólu rastu, môžu na svoje rozvojové projekty získať finančnú podporu zo štrukturálnych fondov Európskej únie. Základnou funkciou pólu rastu je zabezpečiť komplexnú základnú vybavenosť pre obyvateľov obce. V Kohéznom póle rastu sú tie obce, pri ktorých je najlepší predpoklad vyššej efektívnosti využitia finančných prostriedkov vložených do rozvoja lokálnej infraštruktúry v dlhodobějších časových horizontoch. Ide o obce, ktoré už majú vybudovanú, resp. čiastočne vybudovanú základnú občiansku infraštruktúru a majú predpoklad jej ďalšieho rozvoja. (Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Nové Sady, 2006)

NUTS - nomenklatúra územných štatistických jednotiek

Na to, aby sa dali porovnávať územia Európskej únie, ale aj únia ako celok, treba mať vytvorený systém spracovania regionálnych štatistických údajov. Tieto údaje sa získavajú zo štatistických úradov jednotlivých členských krajín a slúžia na analytické účely. Súhrn takýchto informácií predstavuje systém NUTS (z francúzskeho *Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques*). Tento systém berie do úvahy všetky územno-správne úrovne daného členského štátu. V slovenských podmienkach je to: úroveň štátu, oblastí, krajov, okresov a samotných obcí a miest. Týmto spôsobom sa napríklad sleduje miera nezamestnanosti v regiónoch, populačné údaje, regionálny hrubý domáci produkt. Získané údaje slúžia pre orgány Európskej únie na to, aby vedeli v akých oblastiach majú pomoc územiám nasmerovať a do akej miery je vhodná a potrebná. V rámci regionálnej politiky tieto jednotky predstavujú základný územný rámec pre posudzovanie a hodnotenie podpory zo štrukturálnych fondov.

Podľa predpisu č. 438/2004 Z. z. Vyhlášky Štatistického úradu Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva klasifikácia štatistických územných jednotiek. Máme klasifikovanú regionálnu a lokálnu úroveň. Do regionálnej patrí NUTS 1 – tvorí ju celé územie SR, NUTS 2 – tam patri oblasti: a) Bratislavský kraj – oblasť je vymedzená územím Bratislavského kraja, b) Západné Slovensko – oblasť je vymedzená územím Trnavského kraja, Trenčianskeho kraja a Nitrianskeho kraja, c) Stredné Slovensko – oblasť je vymedzená územím Žilinského kraja a Banskobystrického kraja, d) Východné Slovensko – oblasť je vymedzená územím Prešovského kraja a Košického kraja. NUTS 3 predstavuje 8 krajov SR. Lokálnu úroveň zahŕňa NUTS 4, kde sa zaraďujú okresy SR a NUTS 5, kde sú zaradené obce SR. (Vyhláška Štatistického úradu Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva klasifikácia štatistických územných jednotiek 438/2004, 2004)

4 ZÁVER

Cieľom príspevku bola analýza fungovania regionálnej politiky EÚ na jednotlivých úrovniach, jej vplyv na rozvoj regiónov v jednotlivých členských krajinách, v tomto prípade na jej aplikovanie v regiónoch SR na všetkých úrovniach územnej samosprávy. V rámci jeho štruktúry sme poukázali na vypracovávanie stratégií a dokumentov, na zložitosť procesu implementácie, na potrebu a dôležitosť vzájomnej spolupráce, na význam vzájomnej informovanosti, spätnej väzby v celom procese od najvyšších inštitúcií EÚ až po lokálnu úroveň každého členského štátu. Konečným cieľom celého procesu bolo zvýšenie životnej úrovne predovšetkým málo rozvinutých oblastí a periférie. To znamená, aby všetka práca a snaženie vynaložené na tvorbu stratégií, programov a príslušných dokumentov a následne ich aplikácia v praxi priniesli očakávané výsledky, ako sú hodnoty úcty k ľudskej dôstojnosti, sloboda, demokracia, rovnosť, právny štát, rešpektovanie ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám, ako to deklarujú základné dokumenty EÚ.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- CABADA, L. a kol. 2009. Evropa regionů. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 223 s. ISBN 978-80-7380-163-2
- FIALA, P. – PITROVÁ, M. 2009. Evropská unie. Brno: CDK, 2009. 803 s. ISBN 978-80-7325-223-6
- Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únii, 2012. [online]. Úradný vestník Európskej únie, 2012. 407 s. [cit. 1. 12.02014] Dostupné na internete: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/sk_lisbon_treaty.pdf ISSN 1977-1037
- KRATOCHVÍL, P. 2008. Teorie evropské integrace. Praha: Portál, 2008. 219 s. ISBN 978-80-7367-467-0
- MIŠKOVIČOVÁ, D. 2005. Regionálna politika Európskej únie. Jej opodstatnenosť a výzvy pre nové programovacie obdobie. [online]. Slovenská politologická revue, 2005. 12 s. [cit. 25. 11.02014] Dostupné na internete: <http://spr.fsv.ucm.sk/archiv/2005/2/miskovicova.pdf>
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Nové Sady 2006. [online]. Obec Nové Sady, 2006. [cit. 29. 11. 2014] Dostupné na internete: <http://www.novesady.sk/index.php/sk/samosprava/dokumenty->
- Regionálna politika v SR. 2010. [online]. 2010. In: Euractive.sk [cit. 28. 11.02014] Dostupné na internete: http://www.euractiv.sk/regionalny-rozvoj/zoznam_liniek/regionalna-politika-v-sr
- RÝSOVÁ, L. 2009. Regióny, regionálny rozvoj, regionálna politika a dosahovanie hospodárskej a sociálnej súdržnosti v rámci Európskej únie. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2009. 193 s. ISBN 978-80-8083-875-1
- SIMON, M. – SLAŠŤAN, M. 2012. Právo Európskej únie. Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, o. z., 2012. 1232 s. ISBN 978-80-89406-12-8
- STEJSKAL, J. – KOVARNÍK, J. 2009. Regionální politika a její nástroje. Praha. Portál, 2009. 216 s. ISBN 978-80-7367-588-2
- Ústava Slovenskej republiky, 1992. [online]. Ministerstvo vnútra Slovenskej

republiky, 1992.50 s. [cit. 4. 12. 2014] Dostupné na internete: http://www.minv.sk/?ustavaSR_ustavne_zakony

Vyhláška Štatistického úradu Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva klasifikácia štatistických územných jednotiek 438/2004, 2004) . [online]. Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2004. [cit. 22. 11. 2014] Dostupné na internete: http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1

Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja, 2008. [online]. Národná rada Slovenskej republiky, 2008. [cit. 4. 12. 2014] Dostupné na internete: http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1